

**„Jubileusz 25-lecia utworzenia Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska”
objęty patronatem honorowym Wojciecha Salugi – Marszałka Województwa Śląskiego
Seminarium jubileuszowe
„Idea ochrony przyrody w służbie demokratycznego społeczeństwa
– wczoraj, dziś i jutro”
Katowice, 16 maja 2018 r., Sala Sejmu Śląskiego**

**Jerzy Parusel
Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska w Katowicach**

**CENTRUM DZIEDZICTWA PRZYRODY GÓRNEGO ŚLĄSKA – 25 LAT W SŁUŻBIE
OCHRONY PRZYRODY**

Streszczenie

Demokratyczne przemiany ustrojowe w Polsce po roku 1989 przyczyniły się do upodmiotowienia i rozwoju samorządności społeczności lokalnych. Dla realizacji aspiracji i zamierzonych działań dokonana została reforma administracji rządowej i samorządowej, a także powoływano nowe instytucje i jednostki organizacyjne, w tym ochrony przyrody.

Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska zostało powołane przez Wojewodę Katowickiego, Wojciecha Czecha, Zarządzeniem Nr 204/92 z dnia 15 grudnia 1992 roku, które nadało również statut tej jednostce. Dokumenty te zostały zmienione Zarządzeniem Nr 154/94 Wojewody Katowickiego z dnia 22 listopada 1994 roku. Zgodnie z zarządzeniami i statutem, Centrum było państwową jednostką budżetową powołaną do badania, dokumentowania i ochrony oraz prognozowania stanu przyrody Górnego Śląska.

W związku z reformą administracyjną kraju z dniem 1 stycznia 1999 roku Centrum zostało przekazane województwu śląskiemu Rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 25 listopada 1998 roku. Uchwałą Nr I/51/5/2002 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 17 czerwca 2002 roku został nadany statut wojewódzkiej samorządowej jednostce organizacyjnej o nazwie Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska. Nadzór nad Centrum wykonuje Wydział Ochrony Środowiska Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego.

Celem Centrum – zgodnie z § 6 Statutu – jest działanie dla dobra przyrody nieożywionej i ożywionej Górnego Śląska poprzez gromadzenie o niej wiedzy oraz działalność naukową, ochronną i edukacyjną, aby zachować tożsamość regionu oraz rolę i znaczenie jego wartości przyrodniczych.

Działalność Centrum prowadzona jest w czterech obszarach, określonych w Statucie: dokumentacja wiedzy o przyrodzie, badania naukowe, ochrona przyrody oraz edukacja przyrodnicza i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie przyrody.

Dokumentacja wiedzy o przyrodzie

Prowadzona jest w formie baz danych o różnorodności biologicznej województwa śląskiego. Zawiera ona¹ 14125 rekordów o taksonach (glony – 1726, porosty – 825, grzyby – 1244, rośliny – 2281, bezkręgowce – 7556, kręgowce – 493), 485 rekordów o syntaksonach zbiorowisk roślinnych i 57 rekordów o typach siedlisk przyrodniczych. Rozmieszczenie tych elementów udokumentowane jest liczbą 88169 rekordów (glony – 98, porosty – 1244, grzyby – 1330, rośliny – 12400, bezkręgowce – 9688, kręgowce – 63409, zbiorowiska roślinne – 1469, zdjęcia fitosocjologiczne – 1554).

Baza danych o obszarach i obiektach przyrodniczych chronionych zawiera informacje o 2134 formach ochrony przyrody (rezerваты przyrody – 65 + 7 otulin, użytki ekologiczne – 84, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe – 22, obszary Natura 2000 – 5 OSO i 40 OZW (SOO), obszary chronionego krajobrazu – 15, stanowiska dokumentacyjne przyrody nieożywionej – 11, parki krajobrazowe – 8, pomniki przyrody ożywionej (drzewa) – 1488 + 89 zniesionych, powierzchniowe pomniki przyrody – 10, pomniki przyrody nieożywionej – 67), strefy ochronne ujęć wód podziemnych i powierzchniowych – 176, Główne Zbiorniki Wód Podziemnych (GZWP) oraz Lokalne Zbiorniki Wód Podziemnych oraz ich obszary ochronne – 46).

¹ Wszystkie informacje dotyczą stanu na dzień 31 grudnia 2017 r.

Baza danych o obszarach i obiektach przyrodniczych godnych ochrony zawiera 2306 rekordów (przyrody ożywionej – 749, przyrody nieożywionej – 1557).

Baza danych o czynnej ochronie przyrody zawiera 696 rekordów.

Baza monitoringu przyrodniczego zawiera 98 rekordów.

Baza danych stanowisk i korytarzy ekologicznych bobrów zawiera 215 rekordów.

Baza danych przejść dla zwierząt w ciągach autostrad i dróg ekspresowych zawiera 250 rekordów.

W latach 2011-2015 prowadzono, w partnerstwie z Uniwersytetem Śląskim, prace nad bazą danych o bio- i georóżnorodności województwa śląskiego w ramach projektu pt. *Ogólnodostępna baza danych bio- i georóżnorodności Województwa Śląskiego – integralna część Otwartego Regionalnego Systemu Informacji Przestrzennej, BIOGEO – SILESIA ORSIP*”, współfinansowanego ze środków RPO Unii Europejskiej. Wytworzona baza danych oraz wprowadzone dane są częścią Otwartego Regionalnego Systemu Informacji Przestrzennej, które są sukcesywnie udostępniane publicznie w module Przyroda.

Stan baz danych o bioróżnorodności województwa śląskiego na koniec 2017 r.

Baza danych	Liczba rekordów	
	Taksony/syntaksony /obiekty	Rozmieszczenie
Głony	1726	98
Porosty	825	1244
Grzyby	1244	1330
Rośliny	2281	12400
Zwierzęta bezkręgowce	7556	9688
Zwierzęta kręgowce	493	63409
Zbiorowiska roślinne	485	1496
Zdjęcia fitosocjologiczne	1554	
Siedliska przyrodnicze	57	-

Stan baz danych o obszarach chronionych w województwie śląskim na koniec 2017 r.

Forma ochrony przyrody	Liczba rekordów
Otulina parku narodowego	1
Rezerwat przyrody	65 + 7 otulin
Obszar Natura 2000	5 OSO + 40 OZW
Park krajobrazowy	8
Obszar chronionego krajobrazu	15
Zespół przyrodniczo-krajobrazowy	22
Użytek ekologiczny	84
Stanowisko dokumentacyjne przyrody nieożywionej	11
Pomnik przyrody	1654
pomnik przyrody ożywionej (drzewa i krzewy)	1488 + 89 zniesione
powierzchniowy pomnik przyrody	10
pomnik przyrody nieożywionej	67
Strefy ochronne ujęć wód powierzchniowych i podziemnych	176
Główne Zbiorniki Wód Podziemnych (GZWP) i Lokalne Zbiorniki Wód Podziemnych oraz ich obszary ochronne	24 GZWP + 22 obszary ochronne

Stan pozostałych baz danych o przyrodzie województwa śląskiego na koniec 2017 r.

Baza danych	Liczba rekordów
Obszary i obiekty przyrodnicze godne ochrony	2306
przyrody ożywionej	749
przyrody nieożywionej	1557
Czynna ochrona przyrody (roślin, zwierząt i siedlisk przyrodniczych)	696
Monitoring stanu przyrody	98
projekty	4
powierzchnie monitoringu	94
Przejścia dla zwierząt w ciągach autostrad i dróg ekspresowych	250
Stanowiska oraz korytarze ekologiczne bobrów	215

Stan pozostałych baz danych prowadzonych przez Centrum na koniec 2017 r.

Baza danych	Liczba rekordów
Ścieżki przyrodnicze i ośrodki edukacji ekologicznej	3384
ścieżki przyrodnicze	290
przystanki na ścieżkach	2872
zagadnienia ogółem	38
zagadnienia na ścieżkach	670
ośrodki edukacji ekologicznej	40
Kartoteka Instytucji Ochrony Przyrody	332

Badania naukowe

Badania naukowe własne

W okresie 25 lat działalności Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska pracownicy realizowali łącznie 37 tematów badawczych, w tym 13 wieloletnich. Przedmiotem tych badań były: chomik europejski, drobne ssaki, gatunki i siedliska przyrodnicze z Dyrektywy Siedliskowej, jęczyczka syberyjska, liczydło górskie, mięczaki, niedźwiedź brunatny, nietoperze, owady społeczne, ptaki, ważki, zbiorowiska leśne, zaroślowe, łąkowe i źródliskowe, żubr europejski. Wyniki tych badań były prezentowane na konferencjach krajowych i zagranicznych oraz publikowane w czasopiśmie polskich i zagranicznych. W sumie opublikowano dotychczas ponad 200 artykułów i komunikatów naukowych oraz ponad 300 popularnonaukowych. Prowadzone badania naukowe były podstawą nadania przez Radę Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach tytułu naukowego doktora nauk biologicznych dwóm pracownikom Centrum oraz otwarcia dwóch przewodów doktorskich na tym Uniwersytecie.

Wieloletnie badania naukowe pracowników Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska do roku 2017

Temat badań	Okres realizacji	Prowadzący badania
Monitoring stanu populacji liczydła górskiego (<i>Streptopus amplexifolius</i>) w rezerwacie "Ochojec" w Katowicach	1982 – nadal	Jerzy Parusel
Inwentaryzacja geobotaniczna zbiorowisk łąkowych Wyżyny Śląskiej	1995-1999	Renata Bula
Monitoring i ochrona populacji niedźwiedzia brunatnego w województwie śląskim	1999 – nadal	Jerzy Parusel
Rozpoznanie składu gatunkowego i stanu ilościowego fauny pszczołowych województwa śląskiego	1999-2005	Alicja Miszta
Inwentaryzacja fauny mrówek w wybranych rezerwach przyrody województwa śląskiego	1999-2007	Alicja Miszta
Program pełnej restytucji marsylii czterolistnej <i>Marsilea quadrifolia</i> na Górnym Śląsku	1999 – nadal	Jerzy Parusel
Monitoring i czynna ochrona owadów pszczołowych	2000-2005	Alicja Miszta
Monitorowanie ważek w województwie śląskim	2002-	Alicja Miszta

	2017	
Monitoring populacji <i>Ligularia sibirica</i> w ostoi Natura 2000 Suchy Młyn	2003 – nadal	Renata Bula Jerzy Parusel
Monitoring rozmieszczenia i liczebności chomika europejskiego na terenie województwa śląskiego	2006 – nadal	Katarzyna Skowrońska Krzysztof Sokół
Występowanie i ekologia bezkręgowców wodnych, ze szczególnym uwzględnieniem mięczaków w wybranych zbiornikach i ciekach wodnych województwa śląskiego	2006-2013	Katarzyna Skowrońska
Monitoring przyrodniczy Wojewódzkiego Programu Aktywizacji Gospodarczej oraz Zachowania Dziedzictwa Kulturowego Beskidów i Jury Krakowsko-Częstochowskiej Owca Plus do roku 2020	2010 – nadal	praca zespołowa
Monitoring liczebności populacji <i>Ophrys apifera</i> na stanowisku Golcówka w Imielinie	2014 – nadal	Jerzy Parusel Renata Bula

Badania naukowe zlecone

Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska poza licznymi badaniami własnymi wielokrotnie zlecało wykonanie prac badawczych różnym specjalistom i przyrodnikom. W okresie 25 lat zlecono wykonanie 15 inwentaryzacji i 17 ekspertyz. Wśród badań zleconych na szczególną uwagę zasługują inwentaryzacje przyrodnicze wykonywane w rezerwach przyrody, w celu lepszego poznania bioróżnorodności tych obszarów. Dotyczyły one przede wszystkim dwóch grup organizmów: mszaków oraz chrząszczy. Umożliwiły one rozpoznanie bogactwa gatunkowego grup istotnych dla ochrony przyrody regionu, których pracownicy Centrum nie mogli wykonać we własnym zakresie.

Życie naukowe

W ciągu 25 lat działalności CDPGŚ pracownicy uczestniczyli łącznie w 279 konferencjach naukowych, z czego 33 miały charakter międzynarodowy, a 246 ogólnopolski lub regionalny. Czynny charakter, a więc wygłoszenie referatu naukowego lub prezentacja posteru miało miejsce na 57 konferencjach. Warto odnotować obecność przyrodników Centrum na międzynarodowych spotkaniach, takich jak Molluscan Forum w Londynie czy 22. European Vegetation Survey Workshop w Rzymie.

Pracownicy Centrum są wieloletnimi członkami towarzystw naukowych i aktywnie uczestniczyli w ich spotkaniach. Prelekcje lub postery prezentowane były na 28 spotkaniach lub konferencjach towarzystw, natomiast łącznie pracownicy jednostki uczestniczyli w takich zjazdach ponad 120 razy. Regularnie uczestniczono w spotkaniach Śląskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Śląskiego Towarzystwa Entomologicznego, Sekcjach Odonatologicznej i Hymenopterologicznej Polskiego Towarzystwa Entomologicznego, spotkaniach Stowarzyszenia Malakologów Polskich oraz zjazdach Śląskiego i Małopolskiego Towarzystwa Ornitologicznego.

Działalność ochronna

Jednym z kluczowych obszarów działalności Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska jest ochrona przyrody. Prowadzona jest ona w różnych formach. Ochrona czynna dotyczyła konserwacji gniazd bociana białego, ratowania zagrożonych nietoperzy, ochrony stanowiska jęczyczki syberyjskiej w obszarze Natura 2000 oraz interwencji w sprawie zagrożonych elementów przyrody lub całych obszarów, w tym podejmowanych na prośbę mieszkańców gmin. Centrum opracowywało dokumentację i składało wnioski w sprawie objęcia ochroną prawną obiektów (pomniki przyrody żywej i nieożywionej) i obszarów cennych przyrodniczo, a także aktywnie uczestniczyło w wyznaczaniu obszarów Natura 2000 w województwie śląskim. W oparciu o czerwoną listę roślin naczyniowych Górnego Śląska (1996) przygotowano i przesłano do wojewody katowickiego listę gatunków regionalnie zagrożonych celem objęcia ich ochroną prawną (lista ta nie została wprowadzona). W roku 1999 został opracowany program pełnej restytucji marsylii czterolistnej, która wyginęła na jedynej w Polsce stanowiskach zlokalizowanych na Górnym Śląsku. W roku 2007 zorganizowano kampanię informacyjną z okazji jubileuszu 25-lecia rezerwatu przyrody „Ochojec”,

której celem było ukazanie walorów przyrodniczych tego miejsca oraz zagrożenia w związku z projektami miasta Katowice poprowadzenia drogi przez rezerwat. Aktywność naukowa, dydaktyczna i społeczna w tym okresie została podsumowana w obszernej monografii rezerwatu (2009). W ostatnich latach pracownicy Centrum uczestniczyli w pracach nad projektami działań ochronnych i zadań ochronnych, w tym w obszarach Natura 2000 wyznaczonych w województwie śląskim.

Istotną rolę w ochronie przyrody województwa odgrywają czerwone listy zagrożenia gatunków i zbiorowisk roślinnych. Dotychczas staraniem Centrum zostały opracowane i opublikowane czerwone listy roślin naczyniowych (1996), kręgowców (1996), wątrobowców (1997), mchów (1997), zbiorowisk roślinnych (1997), chrząszczy (1998), motyli dziennych (1998), grzybów większych (1999), porostów (1999), mięczaków słodkowodnych (2001) i pajaków (2001) Górnego Śląska (w granicach byłych województw: bielskiego, częstochowskiego, katowickiego i opolskiego). W latach 2012-2013 opublikowano nowe czerwone listy glonów, śluzowców, porostów, mszaków, roślin naczyniowych, ważek, chrząszczy, ślimaków słodkowodnych, ryb i minogów, płazów i gadów, ptaków i ssaków oraz zbiorowisk roślinnych, mszystych i porostów województwa śląskiego. Wyniki oceny zagrożenia powinny służyć do opracowania regionalnych programów ochrony gatunków zagrożonych oraz regionalnych list ochrony gatunkowej.

Bieżące działania z zakresu ochrony przyrody to opiniowanie projektów aktów prawnych, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, planów urządzania lasu nadleśnictw, planów ochrony rezerwatów przyrody oraz dokumentów z zakresu gospodarki wodnej, a także podejmowanie interwencji z inicjatywy własnej lub mieszkańców województwa. Ważnym działaniem na rzecz ochrony przyrody województwa śląskiego jest sporządzanie prognoz dla dokumentów strategicznych przygotowywanych przez samorząd województwa. W działalności opiniodawczo-doradczej Centrum ściśle współpracuje z wydziałami Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego, a zwłaszcza z Wydziałem Planowania Strategicznego i Przestrzennego (obecnie z Wydziałem Rozwoju Regionalnego), Wydziałem Terenów Wiejskich i Wydziałem Ochrony Środowiska. Dyrektor Centrum uczestniczy także od wielu lat w pracach Regionalnej Rady Ochrony Przyrody (wcześniej Wojewódzkiej Komisji Ochrony Przyrody) i Regionalnej (wcześniej Wojewódzkiej) Komisji ds. Ocen Oddziaływania na Środowisko.

Najważniejszym dokumentem z zakresu ochrony przyrody, którego inicjatorem, współwykonawcą i konsultantem było Centrum, jest „Strategia ochrony przyrody województwa śląskiego do roku 2030”, przyjęta Uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego Nr IV/28/2/2012 z dnia 12 listopada 2012 r. Jest to pierwsza w Polsce regionalna strategia ochrony przyrody.

Oprócz ważniejszych działań z zakresu ochrony przyrody, wymienionych w tabeli, do roku 2017 podjęto 14 działań z zakresu ochrony czynnej, 145 interwencji (z czego 115 w formie pisemnej), wykonano 27 inwentaryzacji i odbyto 98 wizji terenowych, udzielono 46 konsultacji, odbyto 52 narady i spotkania, wydano 221 opinii i opracowano 6 ekspertyz, a także złożono 38 wniosków.

Działalność edukacyjna

Edukacja przyrodnicza i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie przyrody

Programy edukacyjne

Upowszechnianie wiedzy o przyrodzie prowadzone było w ramach 12 programów edukacyjnych, wśród których należy wymienić program „Przyroda wokół nas”, realizowany już od roku 1996. Do roku 2017 przeprowadzono ponad 1000 działań edukacyjnych, w tym 468 warsztatów terenowych, 559 prelekcji i wykładów, 13 konkursów i 11 wystaw. Uczestniczyło w nich ponad 31000 osób, głównie młodzież szkolna. Jeden z konkursów – „Żubry potrzebują Indian” został udokumentowany wydawnictwem albumowym.

Przyroda i Centrum w Internecie

Informacje o przyrodzie – jej zasobach, ochronie i zagrożeniach zamieszczone są na stronach internetowych i w mediach społecznościowych prowadzonych przez Centrum.

Strona domowa Centrum i BIP [www.cdpgs.katowice.pl; bip-slaskie.pl/cdpgs]. Strona domowa Centrum (www.cdpgs.katowice.pl), opublikowana w 1997 roku, prezentuje bieżącą działalność Centrum oraz informacje archiwalne. Liczba użytkowników (mających co najmniej jedną sesję) w 2017 roku wg Google Analytics – 5,1 tys. W 2003 roku utworzono oddzielny Biuletyn Informacji Publicznej (BIP) pod adresem: <http://bip-slaskie.pl/cdpgs>. W 2015 roku Centrum rozpoczęło publikację kart z zakresu informacji o środowisku w serwisie Ekoportal

(www.ekoportal.gov.pl), prowadzonym przez Ministerstwo Środowiska. W sumie opublikowano dotąd 81 kart.

Ważniejsze działania z zakresu ochrony przyrody prowadzone przez Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska do roku 2017

Nazwa działania	Lata realizacji	Efekty rzeczowe działania
Dokumentacja istniejących i projektowanych pomników przyrody	1996-1998	Dokumentacja dendrologiczna 883 drzew
Czynna ochrona gniazd bociana białego w województwie katowickim	1997-2001	Przeprowadzenie remontu (instalacja platform metalowych i drewnianych) 34 gniazd. W ramach programu prowadzono również konsultacje, wizje terenowe, a także interwencje. Wydano specjalną wkładkę o programie do numeru 13/1998 Przyrody Górnego Śląska
Program pełnej restytucji marsylii czterolistnej <i>Marsilea quadrifolia</i> na Górnym Śląsku	1999-2017	Opracowano program i strategię introdukcji gatunku. Przeprowadzono wizję terenową potencjalnych miejsc restytucji. W roku 2002 wprowadzono gatunek do hodowli zachowawczej w Miejskim Ogrodzie Botanicznym w Zabrze oraz na stanowiska obserwacyjne w Rudach i w Mysłowicach-Dzieńkowicach, a w roku 2012 dokonano ponownego zasilenia populacji w Zabrze. Przeprowadzono porównawcze badania genetyczne populacji ze stanowisk w Polsce, Słowacji, Niemczech i Francji. Na ukończeniu jest krajowa monografia gatunku
Program czynnej ochrony dziko żyjących pszczoł samotnic	2000-2004	Instalacja i kontrola 10 sztucznych gniazd lęgowych oraz doskonalenie metod ochrony pszczoł
Ochrona nietoperzy	2001-2017	78 interwencji bezpośrednich, 49 konsultacji, 19 wizji terenowych
Europejska sieć ekologiczna Natura 2000 w województwie śląskim	2002-2017	Uczestniczono (2002) w pracach Wojewódzkiego Zespołu Realizacyjnego ds. sieci Natura 2000. Opracowano i weryfikowano, we współpracy z Instytutem Ochrony Przyrody PAN w Krakowie, dokumentację (SDF-y) dla 47 obszarów. Aktywnie uczestniczono w tworzeniu przez organizacje pozarządowe tzw. „Shadow-list” oraz opiniowano rozporządzenia Ministra Środowiska dotyczące obszarów Natura 2000. Uczestniczono aktywnie w pracach nad planami zadań ochronnych dla obszarów włączonych już do sieci ekologicznej: uczestniczono w 24 spotkaniach konsultacyjnych, opiniowano 19 projektów zarządzeń w tej sprawie oraz odbyto 1 wizję terenową
Ochrona cieków wodnych	2004-2016	Dokonano 221 wizji terenowych i wydano 305 opinii. Wzięto udział również w 2 rozprawach administracyjnych w sprawie pozwoleń wodno-prawnych

Portal internetowy Śląskie.Przyroda! [przyroda.katowice.pl]. Portal przyrodniczy województwa śląskiego, popularyzujący walory przyrodnicze naszego regionu oraz ideę ochrony przyrody, utworzony w 2002 roku, pod adresem: <http://przyroda.katowice.pl> Główne działy serwisu: przyroda nieożywiona, przyroda ożywiona, ochrona przyrody, badania i edukacja, człowiek i przyroda, miasta i regiony. Aktualne wydarzenia prezentowane są w *Kalendarzu wydarzeń* oraz bloku *Aktualności*. W 2007 roku uzyskano dofinansowanie z WFOŚiGW Katowice na realizację wybranych działań. Liczba użytkowników (mających co najmniej jedną sesję) w 2017 roku wg Google Analytics – 27 619.

ORSIP Przyroda [www.orsip.pl/uslugi/przyroda]. Dane przyrodnicze wektorowe (GIS-owe) Centrum publikowane są w Geoportalu Województwa Śląskiego – ORSIP, w Module „Przyroda” (www.orsip.pl/uslugi/przyroda). Udostępniono dotąd dane dotyczące zasobów przyrody żywej i nieżywej, badań i ochrony przyrody, użytkowania przyrody oraz turystyki i edukacji przyrodniczej.

Biblioteka online - Katalog zbiorów [biblioteka.cdpgs.katowice.pl]. Zbiory biblioteki fachowej Centrum są katalogowane i indeksowane w elektronicznym systemie bibliotecznym MAK. Katalog został udostępniony w Internecie w 2009 roku, na stronie: biblioteka.cdpgs.katowice.pl Wyszukane pozycje można wypożyczyć.

Biblioteka online - Zbiory cyfrowe [www.sbc.org.pl/libra]. Zbiory cyfrowe biblioteki Centrum udostępniane są stopniowo od 2009 roku w dwóch kolekcjach tematycznych w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej (www.sbc.org.pl/dlibra), tj. kolekcji „Biblioteka Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska” oraz kolekcji „Natura Silesiae”. Kolekcja „Biblioteka Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska” prezentuje wyłącznie zdigitalizowane wydawnictwa Centrum i liczy obecnie 120 pozycji (stan dn. 13.02.2018 r.), czyli blisko 80% wszystkich wydawnictw Centrum. W kolekcji zamieszczono 16 publikacji zwartych, dwa plakaty oraz pięć tytułów publikacji ciągłych. Kolekcja „Natura Silesiae” dokumentuje dzieje śląskiego przyrodoznawstwa, bogactwo i przeobrażenia środowiska przyrodniczego oraz działalność ochronną i edukacyjną. Kolekcja docelowo prezentować ma cyfrowe kopie różnorodnych materiałów związanych ze śląską przyrodą (książek, czasopism, prac naukowych, pomocy dydaktycznych, druków ulotnych, fotografii, zbiorów muzealnych itp.). W ramach kolekcji wydzielono 11 podkolekcji. Liczba publikacji w kolekcji wynosi obecnie 130 pozycji (stan dn. 13.02.2018 r.), przy czym są to na razie wyłącznie książki, czasopisma, waloryzacje przyrodnicze oraz plakaty. Koordynatorem kolekcji „Natura Silesiae” jest Centrum.

Media społecznościowe [www.facebook.com/cdpgs; www.facebook.com/edukacjaprzyrodnicza]. W 2016 roku Centrum utworzyło dwa profile tematyczne w serwisie społecznościowym Facebook. Profil „Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska” (www.facebook.com/cdpgs) prezentuje treści dotyczące przyrody województwa śląskiego oraz działalności Centrum. Profil „Śląskie - Edukacja Przyrodnicza” (www.facebook.com/edukacjaprzyrodnicza) poświęcony jest edukacji przyrodniczej, a adresowany jest do edukatorów i animatorów, zwłaszcza nauczycieli. W 2017 roku profil „Centrum” polubiły i obserwowały w sumie 153 osoby, a profil „Edukacja” 63 osoby.

Informacja o środowisku

Bardziej specjalistyczne dane przekazywane są zainteresowanym w ramach udostępniania informacji o środowisku i jego ochronie oraz w trakcie konsultacji bibliograficznych i naukowych. Centrum udostępnia informację o środowisku na podstawie *ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko* (Dz.U. 2016, poz. 353) oraz *ustawy z dnia 25 lutego 2016 roku o ponownym wykorzystywaniu informacji sektora publicznego* (Dz.U. 2016, poz. 352). Informacje udostępniane są w trybie wnioskowym oraz szybkim (informacje mailowe, ustne i telefoniczne, nie wymagające wyszukiwania). W sumie od 2010 roku rozpatrzono 120 wniosków o udostępnienie, bądź ponowne wykorzystywanie informacji o środowisku. W 2015 roku Centrum rozpoczęło publikację kart z zakresu informacji o środowisku w serwisie Ekoportal (www.ekoportal.gov.pl), prowadzonym przez Ministerstwo Środowiska. W sumie opublikowano dotąd 81 kart.

Wydawnictwa

Ważnym źródłem informacji o przyrodzie są wydawnictwa Centrum, których sprzedaż wynosi ponad 7000 egzemplarzy rocznie, a dystrybucja nieodpłatna – ponad 2500.

Działalność dydaktyczna Centrum i jego pracowników była wielokrotnie wyróżniana nagrodami Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach.

Działalność edukacyjna Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska w latach 1995-2017

Nazwa programu	Okres realizacji	Forma realizacji				Liczba uczestników			
		Warsztaty terenowe	Prelekcje i wykłady	Konkursy	Wystawy	Warsztaty terenowe	Prelekcje i wykłady	Konkursy	Wystawy
Przyroda wokół Nas	1995 - nadal	433	475			10500	14099		
Przyroda Ahoj!	1996-1999	5	7			636	119		
Żubry potrzebują Indian	1996-2006	21		10	10	258		2313	700
Rok 2001 - Międzynarodowy Rok Nietoperzy	2001			1	1			361	160
Rok 2002 - Międzynarodowy Rok Gór	2002-2003			1				31 (placówek) 60 laureatów	
Natura 2000 - Europejska Sieć Ekologiczna	2003-2004		5				168		
Ptaki drapieżne	2003-2004		26				699		
Monitoring rozmieszczenia i liczebności chomika europejskiego na terenie województwa śląskiego	2006-2013		30				1196		
Zbiorniki w nieckach osiadania – szkody górnicze dobre czy złe dla przyrody?	2009	8				170			
Rok 2010 - Międzynarodowy Rok Różnorodności Biologicznej	2010			1				44 (placówki)	
Wstężyk – kolorowy dowód ewolucji	2012-2013		16				358		
Ważki – owady wody i powietrza – monitorowanie siedlisk wodno-błotnych	2016	1				9			
Razem		468	559	13	11	11573	16639	2734	860

Działalność wydawnicza

Centrum jest wydawcą dwóch czasopism i trzech tytułów wydawnictw seryjnych. Od roku 1995 ukazuje się Przyroda Górnego Śląska – ilustrowany przyrodniczy kwartalnik popularno-naukowy o nakładzie 2000 egzemplarzy (wydano dotychczas 91 numerów). W roku 1997 przystąpiono do wydawania rocznika naukowego Natura Silesiae Superioris, którego ukazało się 13 tomów i jeden suplement. W roku 1995 zainicjowano wydawanie Śląskiej Biblioteczki Przyrodniczej, lecz ukazał się w tej serii tylko jeden tom. W roku 1996 rozpoczęto wydawanie Raportów Opinii, których ukazało się 11 tomów. W roku 1998 zapoczątkowano wydawanie Materiałów Opracowań, których ukazało się 11 tomów. W latach 2001-2017 wydano także 20 tomów wydawnictw zwartych oraz 2 wydawnictwa multimedialne i 4 plakaty.

Biblioteka

Od chwili podjęcia działalności rozpoczęto gromadzenie zbiorów bibliotecznych jako podstawy działalności dokumentacyjnej. Aktualnie zbiór ten liczy 11639 woluminów (4087 wydawnictw zwartych, 2384 wydawnictwa ciągłe, 4056 nadbitek i broszur, 883 zbiorów kartograficznych, 229 zbiorów specjalnych). Zbiory fotograficzne zamykają się liczbą 14326 pozycji inwentarzowych (6571 odbitek (klatek) pozytywowych barwnych, 5543 klatek negatywów barwnych (212 filmów kolorowych), 2000 klatek diapozytywów barwnych). W bazie zbiorów fotograficznych, prowadzonej w programie MO Excel, opisano 6571 klatek pozytywowych barwnych oraz 2000 klatek diapozytywów barwnych. Baza tematyczna FOTO WAŻKI zawiera 11124 zdjęcia siedlisk i gatunków z lata 2002-2017.

Zbiory biblioteczne są opracowywane w programie MAK Biblioteki Narodowej, w którym opisane są informacje o 4825 tytułach książek, 16424 artykułach z czasopism i o 1033 odbitkach artykułów naukowych. Dokumenty w formie elektronicznej opracowywane i katalogowane są w programie Calibre, który zawiera 1402 rekordy.

Udostępnianie zbiorów bibliotecznych odbywa się na miejscu oraz w katalogu MAKWWW zamieszczonym w Internecie. W latach 1996-2017 ze zbiorów bibliotecznych skorzystały 984 osoby, którym udostępniono 4376 pozycji bibliotecznych. W roku 2017 internetowy katalog biblioteczny odwiedziło 261 użytkowników. Zbiory cyfrowe Centrum udostępnianie są w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej, do której Centrum przystąpiło w roku 2009. W roku 2015 Centrum zainicjowało i podjęło się koordynacji w ramach Śląskiej Biblioteki Cyfrowej kolekcji przyrodniczych dokumentów elektronicznych Natura Silesiae.

Biblioteka Centrum prowadzi wymianę wydawnictw z 35. instytucjami, w tym z 10. zagranicznymi.